

Fritak fra evolusjon, skolegudstjeneste, og svinekjøtt

Hva vi faktisk vet om hvor ofte fritaksretten brukes, og i hvilke fag og situasjoner?
Hvilke hensyn lærere må ta når fritaksønsker møter skolens samfunnsoppdrag,
inkludering og likebehandling?

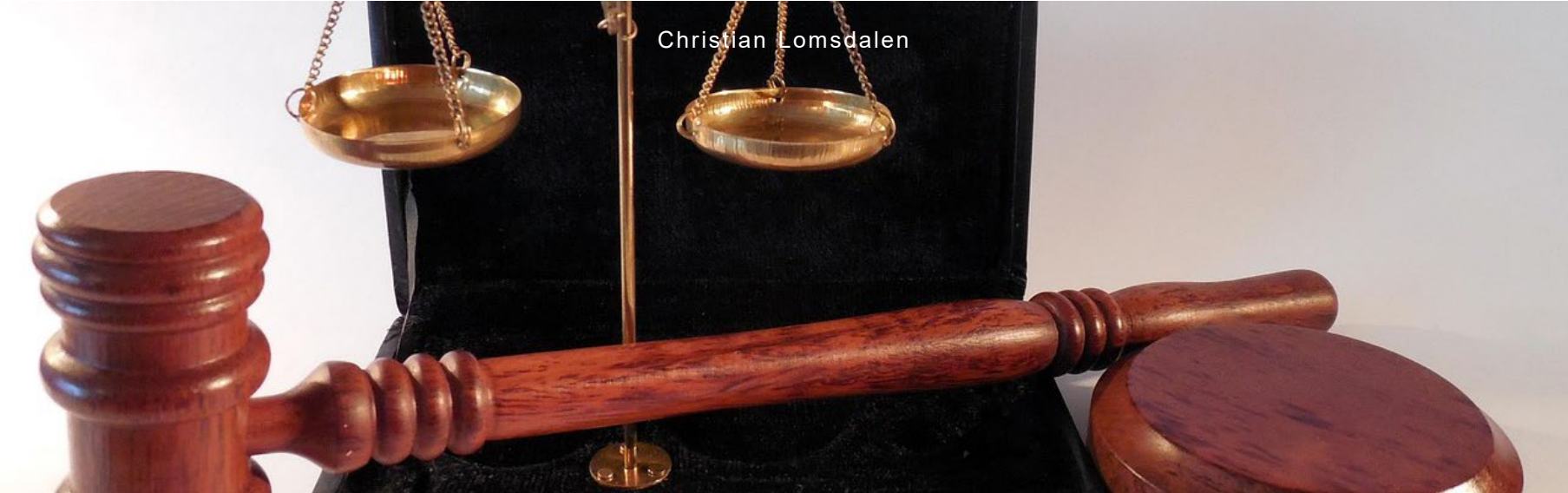
**Lærernes
dag 2026**

Christian Lomsdalen

Presentasjon

- Stipendiat i religionsdidaktikk knyttet til lektorutdanningene ved Universitetet i Bergen.
- 16 års erfaring fra skolen. Primært sett videregående.
- Leder i Human-Etisk Forbund
- Master i religionsvitenskap fra UiB (2019)
- Master i freds- og konfliktstransformasjon fra UiT (2012)
- Bachelorgrader i religionsvitenskap, historie, og statsvitenskap.
- Videreutdanning i seksualitetsundervisning (INN, OsloMet, og HiOA) og undervisning i kontroversielle tema (UiB)

A close-up photograph of a wooden gavel and a pair of brass scales of justice. The gavel is positioned horizontally across the middle of the frame, with its head on the left and its handle extending to the right. The scales are in the background, with two brass pans hanging from a central vertical beam. The entire scene is set against a black background.

Christian Lomsdalen

Fritaksretten

Lærernes
dag 2026

Fritaksretten

Christian Lomsdalen

- Etter striden om KRL-faget.
 - Gjelder i alle fag og alle aktiviteter i skolen.
 - Ikke fritak for læringsinnhold.
 - 15 år, barneloven og menneskerettighetene.
 - §14-6 i opplæringsloven.
 - Fritaksrett i videregående skole
-
- Vi vet egentlig veldig lite om hva som skjer “der ute”.
 - Ingen helhetlig gjennomgang siden evalueringen av KRLE.

Den besværlige fritaksretten

Om klagesaker og henvendelser gjort til fylkesmannsembetene knyttet til Opplæringsloven §2-3a.

Masteroppgave i religionsvitenskap

RELV350, Høsten 2019

Lomsdalen, Christian

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

Lærernes
dag 2026

Opplæringslovene (2023)

- **§ 14-6.***Fritak frå aktivitetar i opplæringa på grunn av livssyn*
- Elevar har rett til fritak frå aktivitetar i opplæringa som dei med rimeleg grunn opplever som utøving av ein annan religion enn sin eigen eller tilslutning til eit anna livssyn enn sitt eige, eller som dei på same grunnlag opplever som krenkjande eller støytande. Fritaket føreset ei skriftleg melding frå eleven eller foreldra, men det trengst ikkje grunngiving.
- Ein kan ikkje krevje fritak frå kompetansemåla i læreplanane for fag. Elevar som får fritak frå aktivitetar i opplæringa, skal ha anna opplæring med tilsvarende fagleg innhald.

**Lærernes
dag 2026**

Christian Lomsdalen

Fritaksrett i praksis

Fritaksønsker versus fritak som eleven har krav på.

Lærernes
dag 2026

Fritaksønsker som er typiske

- KRLE
- Skolegudstjenester
- Seksualitet / Kjønn / seksuell orientering m.m.
- Ekskursjoner
- Svømming

Må det være vanskelig?

- Nei.
- Mange tiltak og fritak ordner vi nok allerede uten å tenke over det.
- Eksempel: Vegetarianere og muslimer i Mat og helse
- Endret vurderingsform eller gjennomføringsform?

Er det egentlig
et fritak på
religiøst
grunnlag, eller bare
ren høflighet?
Tilpasset opplæring?

Andre mulige fritakønsker og fritakssituasjoner

- Mat og helse (Kjøtt, svin, og halal?)
- Kroppsøving (Dans, yoga og svømming?)
- Musikk (Salmer og popmusikk?)
- Norsk (Usedelig litteratur?)
- Samfunnsfag (Politikk, familier, og seksualitet?)
- Naturfag (dissekrering, evolusjon, og kropp?)
- Digitale ferdigheter

Hva bestemmer om det bør / må være et fritak?

- Er det begrunnet i eller nødvendig ut i fra læreplanen?
- Kan kunnskapsinnholdet formidles på en annen måte?
- Kan det tilpasses i opplegget for hele klassen?
- Hvis fritak, alternativt opplegg
- Hvis nei, enkeltvedtak ved rektor.

Tidene forandrer seg

Hva forteller statistikkene oss?

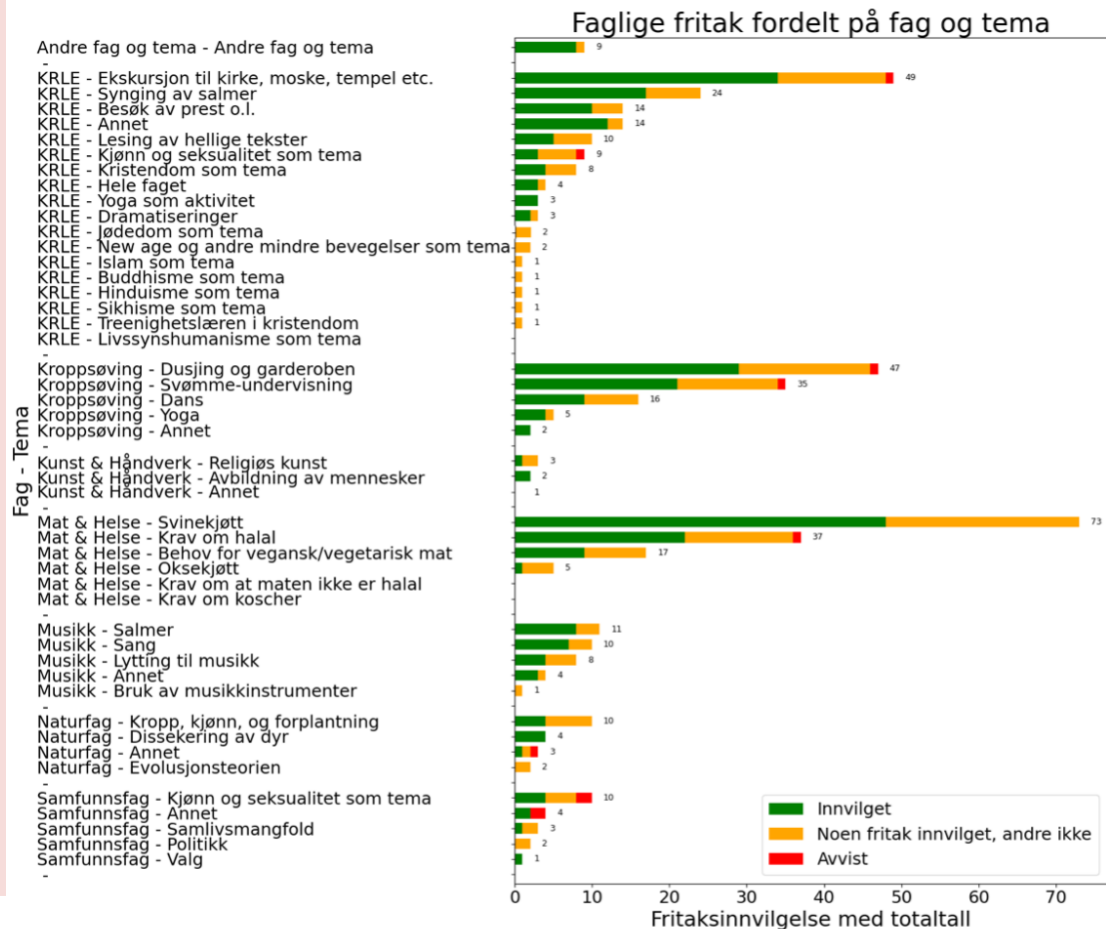

Lærernes
dag 2026

Hvor utbredt er det med fritak?

Spørsmål	Mottatt forespørsler	Fritak innvilget	Noen fritak innvilget	Alle fritak avvist
<i>Fritak i fag (N=426)</i>	36%	73%	22,6%	4,4%
<i>Fritak utenfor fag (N=407)</i>	45,2%	88%	10,9%	1,1%
<i>Elever som ikke ønsker å delta i aktiviteter (N=398)</i>	22,9%	56%	31%	13%

Fritaksønsker vi ser. i fag

Lærernes
dag 2026

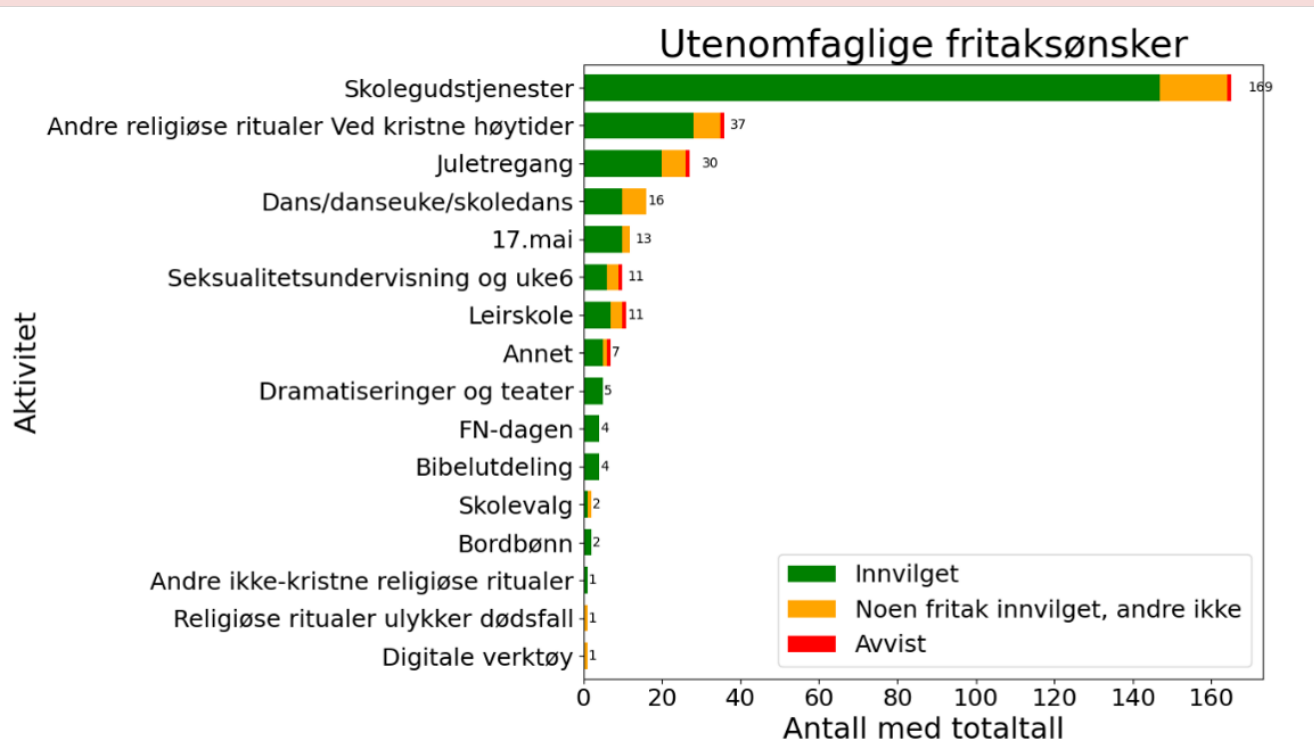
Fritaksønsker som skiller seg ut

- **Kroppsøving:** Svømmeundervisning (35) og dusjing/garderobe (47) er de temaene som har flest fritaksønsker, spesielt fra muslimer, Jehovas vitner og «andre ikke-religiøse». Dans (16) og yoga (5) har også flere fritaksønsker.
- **KRLE:** Ekskursjoner til religiøse steder har 49 fritaksønsker, med muslimer som den største gruppen (38). Lesing av hellige tekster (10) og synging av salmer (24) har også betydelige antall fritaksønsker, særlig fra muslimer og «andre ikke-religiøse».
- **Mat & Helse:** Svinekjøtt er det som i størst grad utløser fritaksønsker i dette faget, mest 73 fritaksønsker, hovedsakelig fra muslimer (72), men også der hvor det er indikert Jehovas vitner og andre grupper. Krav om halal (37) og behov for vegansk/vegetarisk mat (17) er også tydelige i datamaterialet.
- **Naturfag:** Kropp, kjønn og forplantning (10) og dissekering av dyr (4) er blant de temaene med flest fritaksønsker, særlig fra muslimer, Jehovas vitner og «andre ikke-religiøse».

Lærernes
dag 2026

Fritaksønsker vi ser, utenom fag

Lærernes
dag 2026

Hvem ber om fritak?

	Fritak innenfor fag (N=152)	Fritak utenfor fag (N=184)
<i>Livssynstilhørighet</i>	Antall	Antall
<i>En kristen retning (Ikke Jehovas vitne)</i>	24	32
<i>Jehovas Vitne</i>	32	32
<i>Muslim</i>	105	111
<i>Buddhist</i>	1	1
<i>Hindu</i>	3	5
<i>Sikh</i>	0	0
<i>Veganer/vegetarianer</i>	17	1
<i>Humanetiker</i>	27	63
<i>Annen ikke-religiøs livssynstilhørighet</i>	18	31
<i>Annet</i>	4	8

Følges fritaksparagrafen opp?

	Gis det ut informasjon om fritaksretten til foreldre og elever årlig? (N=520)	Gjelder retten til fritak på religiøst, filosofisk, og livssynsmessig grunnlag for ditt/dine fag? (N=361)
<i>Ja</i>	221 (42%)	112 (31%)
<i>Nei</i>	128 (25%)	97 (26,9%)
<i>For noen, men ikke alle fagene mine</i>	Ikke et alternativ	96 (26,6%)
<i>Vet ikke</i>	171 (33%)	56 (15,5%)

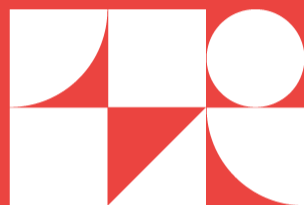
Lærernes
dag 2026

Grensene for fritak

- Fokusgruppeintervjuer tyder på at man får fritak for ting man ikke skal kunne få fritak for.
- Ikke nødvendigvis at det gis alternativer

**Lærernes
dag 2026**

**Lærernes
dag 2026**